

felé a zimankós éjszakában, s a saját szemünkkel pillantjuk meg Dosztojevszkij *Fehér éjszakáinak* szerelemmel, megalázottsággal és megszorítotttsággal teli színterét.

Az irodalmi és képzőművészeti élmények rendkívül érzékletes megelevenítésén, pontosabban: megjelenítésén kívül legalább ilyen fontos figyelembe vennünk, hogy több évtizednyi idő történelmi tapasztalata tárul elénk szinte minden egyes mondatában. De ez is oly elevenül, oly közvetlenül, hogy olykor szinte észre sem vesszük: az emlékezet eleveségének és az írói megjelénítőkészség mekkora képességének lehetünk tanúi.

Herceg eddigi köteteit olvasgatva is mindig szemembe ötlött, mekkora közvetlenség sugárzik egy-egy mondatából, egy-egy leírásából. Oly érzékletesen tud leírni, hogy az olvasó maga is érzi például a frissen sült kenyér, a fű vagy a folyó illatát. Azt hiszem, a *Távlatok* rendkívüli olvasmányossága is ezzel az érzékletességgel magyarázható. Mert nemcsak az irodalmi művekről, festményekről, tájakról és helyzetekről szóló leírások ilyen elevenek, Herceg egész világlátása is ilyen érzéki módon van jelen e kötetben. S ez, az írói alkat sajátosságán túl, ne feledjük el, egyúttal azt is jelenti: olyan nyelvi leleményességnek van birtokában, hogy nála még a legmélyebb és legsúlyosabb gondolati tartalom is szinte magától lopakodik az olvasó tudatába; észrevétlen könnyedséggel, ám annál maradandóbb érvénnyel.

A bölcsesség derűjének fényében elvégzett önmeghatározás ez a kötet. Egy vajdasági magyar íróé, akinek sikerült meglelnie a távlatokat jelentő hazát is: Európát.

JUHÁSZ Erzsébet

A KAMANCIÁK ÚJABB KALANDJAI

Burány Nándor: Megtorlás. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1984

A *Megtorlás* c. ifjúsági regény cselekményének idejét tekintve a *Guzsaly* folytatása. A helyszín ismét Kamanc és környéke, csak a szereplők változtak. Burány a *Kamanci Balázs* és a *Keselyűlegelő* cselekményének a főhősökkel való meséltetése után egy elbeszélői újítással próbálkozik. A huszonegy fejezetet magában foglaló három nagy részt (*Nyugtalanság, Tett, Fogadalom*) bevezetés és befejezés fogja közre. A keretben Burány a *Keselyűlegelő*ből ismert első személyű elbeszélésmodort használja a tulajdonképpeni regényben pedig átvált harmadik személyűbe. Ez az írói eljárás valóban új dimenziót adhatna a regénynek, de mivel a két sík közti kapcsolat hajszálvékony, egymáshoz illesztésük is szervezetlen marad. A drámai ellentét, ami a keret első személyű elbeszélőjének a parancsnok, Oláh Balázs iránt érzett bosszúvágányából

s egyszersmind hős iránti tiszteletből következik — elsikkad. A keret nem válik a mű szerves részévé. A regény egyik fő kérdése pedig, hogy az új helyzetben, az egymásra utaltságban jogos-e a bosszú, sokat veszít súlyából.

Nemcsak cselekményét tekintve folytatása ez a mű a korábbiaknak. A *Keselyűlegelő*ben csak egy gyerekhős volt, a *Guzsaly*ban már több szerepet kaptak a gyerekek, a *Megtorlás*nak pedig csak gyerekek a hősei; a felnőttek világa, a közismert történelmi események csak háttérként szolgálnak.

A szerző korábbi regényeiből ismert problémák körül forog (az összetartás szükségessége, az igazság felmérésének lehetősége egy adott helyzetben), de ezekről nem mond újat. A hős- és epizódtípusok már ismeretek, s kidolgozásuk is felszínese. A gyermekcsapat vezérsége körüli vetélkedés, az irigység már a klasszikusnak számító *Pál utcai fiúk*ban is megvan. Burány korábbi regényeihez viszonyítva itt kap legkisebb teret a történelmi környezet — de az így nyílt lehetőséget az író nem tudja kellően kihasználni. A szereplőknek csak nevet ad — megkülönböztetésül, jellemüket nem mélyíti el, szabványhelyzetekben szerepelteti őket. A csak jó tulajdonságokkal rendelkező vezér — Gyuri, és a melléálló Fekete Laci képezi a pozitív pólust, a vezérségre áhítozó Móré Kovács Béla és barátja, Pista a negatívát; a két sarkpont között ingadozók a helyzet bonyolítására szolgálnak.

A párbeszéd az első részben még jól érzékeltetik a „nyugtalanságot”, a másodikban, de főleg a harmadikban terjengőssé válnak, a feszültség növelése helyett mesterkéltté teszik a regényt. A mű feszültségének tetőpontján például nagyon didaktikusak az aggastyánnak a gyerekekhez intézett szavai: „Régi, nagyon régi igazság ez, a döntő pillanatban mégis sokan megfélekednek róla, pedig tudnunk kell, mindannyiotoknak tudnia kell, hogy ha a szegények és elesettek fegyvert fognak a hatalmasok ellen, csak úgy tudnak győzni, ha egytől egyik vállalják a harcot, ha nem akad köztük önzőn számítható...” A megformálatlan jellemek, a kidolgozatlan párbeszéd nem adhatnak hitelt a regény eseményeinek.

Az újabb keletkezésű történelmi regényekkel kapcsolatban felvetődhet a regénytípus időszerűségének kérdése. Miért ír ma egy író történelmi regényt? Azért semmiképpen nem, hogy elmesélje a régmúlt eseményeit, erre alkalmasabbak a történelemkönyvek, még ha a történelem — regényben elbeszélve — könnyebben is emészthető. De Burány Nándor történelmi regényeiben, a *Megtorlás*ban is, a történelmi tematika csak eszköz a mai korhoz — pontosabban az ifjúsághoz — szóló emberi-etikai mondanandó közlésére. A történelmi események már eleve adottak, ezért az író által ismertetésre nem szoruló háttérként szolgálnak. A konkrét történelmi tartalomnak csak az a funkciója, hogy hitelesebbé, komolyabbá tegye a regény eseményeit. A mű tehát nem a történelem illusztrálása, a történelem azonban alátámasztja a szerzőnek az ifjúsághoz intézett

üzenetét: az összetartás szükségességét. Csakhogy sokszor nagyon is távol áll ez a mű a mai rizenévesek világától. A szabadszájú, mindent a nevének nevező fiataloknak mesterkéltek a fentebbi idézethez hasonló szövegek.

A prózában is újra kellene értékelní a gyermekekhez való szólás módját, ahogy ezzel Tolnai Ottó vagy Csorba Béla próbálkozott gyermekköltészetében. Az író szóljon a mai gyerekekhez, ne saját gyermekkorához.

Ahogy nagy kérdése az írónak, hogyan forduljon a fiatal olvasókhoz, ugyanúgy a kritikus feladata sem könnyű az ifjúsági művek megítélésében, sőt jogtalan is, mert nem hozzá intézett szavakat „hallgat ki”, s még ítélkezík is fölöttük. Az igazi bíró, a gyermek-olvasó ílyesmin nem tündök, hanem vagy elolvassa a könyvet, vagy nem; de egészen biztosan nem fogja elolvasni a — kritikát.

LADÁNYI István

A MAI SZLOVÉN KÖLTÉSZET ANTOLÓGIÁJA

Hogy is állunk (Mai szlovén költők). Modern Könyvtár 499, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1984

Az Európa Könyvkiadó Modern Könyvtár sorozatának édes kötetek közül a tavaly ősszel megjelent *Hogy is állunk* c. antológia különös figyelmet érdemel — részünkről. Azonfölül, hogy jelentős mértékben járul hozzá a legújabb szlovén költészet határon túli, magyarországi népszerűsítéséhez, hazai viszonylatban is hézagpótló kiadványnak számít, mivel nálunk még nem jelent meg hasonló, szlovén költők verseiből összeállított magyar nyelvű válogatás.

A *Hogy is állunk* — mint ezt a kötetet összeállító France Pibernik írja az utószóban — a szlovén líra legifjabb, többnyire a harvtanas évek második felétől föllépő nemzedékét kívánja bemutatni, helyet adva azoknak az alkotóknak, akik az 1973-as, Csuka Zoltán által összeállított *Csillagok és szívek* c. antológiába még nem kerültek be. Szám szerint 29 költő szerepel lapjain verseivel, születési évszámuk szerint föllállított kronologikus sorrendben. Közülük az 1939-ben született Mart Ogen és Gustav Januš a legkorosabbak, a legfiatalabb szerző pedig az 1958-as születésű (1979-ben) elhunyt Marko Pavček. A Szlovénia határain túli szlovén költészet is képviselve van benne a karintiai Gustav Januš, és a Triesztben élő Marko Kravos személyében.

„Valószínű — jegyzi meg Pibernik —, hogy a szlovén líra még soha nem volt ennyire heterogén, mint az itt bemutatásra kerülő időszakban”. S valóban, az antológia verseit olvasva sokrétű és sokszínű költészet tárul elénk, amely — Pibernik szavaival — „eltérő társadalmi, eszmei és esztétikai szinteken mozog”, s amelyet különféle irányzatok